Приложение №2

к рабочей программе по родному языку (башкирский), утв.пр.№ 116 от 29.08.2022 г.

Муниципальное бюджетное общеобразовательное учреждение
средняя общеобразовательная школа
имени Талгата Лутфулловича Рахманова с.Верхнеяркеево
муниципального района Илишевский район Республики Башкортостан

УТВЕРЖДАЮ
Директор МБОУ СОШ
им.Т.Рахманова с.Верхнеяркееево

_______________ Шафикова Г.И.
№ пр.116 от «29» августа 2022 г.

Контрольно-измерительные материалы промежуточной аттестации и критерии оценивания

по родному языку (башкирский)
(название курса)

Уровень общего образования (начальное, основное, среднее)	основное
Класс	5
Учитель	Магданова Д.М.

2022 г.

5-се класс

Контроль диктант

Айыу

Айыу- беҙҙең яҡ йыртҡыс йәнлектәре араһында иң ҙуры. Унның буйы ике метрҙан да оҙон, ә ауырлығы биш йөҙ килограмға етә. Көрән айыуҙар ҡуйы урман эсендә йәшәй.

Айыу иҫ киткес көслө. Ул алғы аяғы менән һуғып аттың, мышының һыртын еңел һындыра ала. Унның атлауы ла үҙенә бер төрлө: аяғының үксәләрен ситкә тарбайтып, бармаҡтарын эскә ҡаратып баҫа. Ул шәп йүгерә, яҡшы йөҙә.

Функциональ грамоталылыҡты үҫтереү буйынса эш : 1 (равитие функциональной грамотности.) Беҙҙең урмандарҙа йәшәүсе йәнлектәр исемлеген яҙырға 2.Предметтың билдәһен белдергән һүҙҙәрҙе табып яҙырға.

Контроль диктант

Урманда

Ҡайын урманын бәшмәктәр ҙә ярата. Иң мул булып үҫкәне-ҡайын бәшмәктәре инде. Улар эшләпәнең аҡһылын, һарыһын, көрәнен- төрлө төҫтәгеһен кейә.

Ҡайынлыҡта бүтән бәшмәктәр ҙә етерлек үҫә. Күҙҙең яуын алырлыҡ тулҡынҡайҙар тигән бәшмәктәрҙе лә осратырға була. Аҡһыл ерлектә алһыу тулҡындар кеүек һыҙыҡтар булғанға,ул шулай атала. Бында әтәс бәшмәктәр ҙә бар. Былары ҡупшы әтәстәргә оҡшаған.

Нисә төрлө бәшмәк бар- барыһы ла ҡайынлыҡты һөйә. Ә ҡайынлыҡта үҫкән аҡ бәшмәктәрҙе мин бәшмәктәр батшаһы тип атар инем.

Эш: 1. (функциональ грамоталылыҡты үҫтереү, равитие функциональной грамотности) Һөйләмдәрҙәге эйә менән хәбәр аҫтына һыҙырға. 2. Ҡайынлыҡта һүҙенең тамырын билдәләргә.

Изложение

Көҙгө урман

Мин көҙгө урманда йөрөргә яратам. Унның иң гүзәл сағы сентябрь бөткәндә, октябрь баштарында булалыр. Үрмәксе ауҙары иренеп кенә йөҙгән зәңгәр күккә, йылы аяҙ көнгә урмандың төрлө биҙәк хазинаһына һоҡланып туймайһың. Тәрән тынлыҡ. Аяҡтарыңды ергә түшәлгән алтын япраҡтар иркәләй. Ә ағастар? Ниндәйҙер оло ҡарағай йәки имән ышығында үҙенең ҡыҙыллы – һарылы сыбар кейемендә йәш саған ҡупшыланып ултыра. Тағы сыбар биҙәкле япраҡтарға һарыҡҡан асыҡ ҡыҙыл емештәре менән ҡыштырлап миләш тора. Һоҡланғыс та һуң көҙгө урман!

Эш: 1.(функциональ грамоталылыҡты үҫтереү, равитие функциональной грамотности) Ҡупшыланып, хазина һүҙҙәренә аңлатма бирергә 2.Йөкмәткеһен һөйләргә

Контроль диктант

Ағиҙел буйҙарына яҙ килде

Тау битләүҙәре генә түгел, тигеҙ ерҙәрҙең дә бик күп өлөшө ҡарҙан асылғас, Иҙелдә боҙ асылды. Беҙ был ваҡиғаны бик күптән түҙемһеҙләнеп көтә инек инде.

Йәй көндәрендә тыныс ҡына ағып ятҡан таҙа һыулы тыйнаҡ йылға, нимәгәлер ҡаты асыуланып йөҙөнә ҡара ҡойған шикелле, һыуын ҡуйыртҡан да ҡыш буйы өҫтөн томалап баҫып торған ҡалын боҙҙарҙы емереп,тулай башлаған. Үҙенең өҫтөндә ҙур-ҙур боҙ киҫәктәрен юнысҡы һымаҡ өйөрөп, ярға һыйынып торған бер тағы ла ҙурыраҡ боҙға килтереп бәрә лә, дөбөрләп, боҙ өҫтөнә боҙ менә.

Эш: (функциональ грамоталылыҡты үҫтереү, равитие функциональной грамотности) 1. Боҙҙарҙы һүҙенең тамыр,ялғауҙарын билдәләргә. 2. Текстан исемдәрҙе табып яҙырға.

Контроль диктант

Ер

Ниндәй таныш беҙгә был ер!

Бына тау. Бөтә тигеҙлектәр өҫтөнән ҡалҡып, тирә яғын мәғрүр күҙәтеп тора ул бейектау. Ул тыныс. Ләкин ошо тыныслыҡ аҫтында аҙмы ни дауыллы көндәр.

Бына урман. Меңләгән ваҡ һәм эре тормоштоң бөтә тауыштары менән шаулап тора ул урман,һәм ошо тыйып алғыһыҙ шау аҫтында аҙмы ни дәһшәтле аҙналар һаҡланған!

Бына йылға. Тулҡындар теле менән яр ташып тәмләп ҡарай-ҡарай аға ул йылға. Ә йылғаның теге һәм был яҡ ярҙарында, онотолмаҫлыҡ
иҫтәлек булып, аҙмы ни тулҡынҡайҙар һаҡлана! Был-ер. Яҡын да был ер, йылы ла был ер, һөйөклө лә был ер.

Функциональ грамоталылыҡты үҫтереү буйынса эш: (равитие функциональной грамотности)1. Нимә? һорауына яуап биргән һүҙҙәҙең аҫтына һыҙырға
2.Башҡортостан урмандарында үҫкән ағастар исемен яҙырға

Контроль диктант

Ҡара алтын

Нефтте халыҡ ҡара алтын менән сағыштыра. Был юҡҡа ғына түгел. Нефттән төрлө нәмәләр эшләнә. Бензин,кәрәсин, мазут кеүек яғыулыҡ майҙарынан тыш, унан ер ашлау өсөн химикаттар ҙа алына. Беҙҙең күлдәк, костюм, кофта һәм ойоҡбаштарға ла нефттән алынған ептәр ҡушыла.

Ҡаланың тирә-яғында нефть вышкалары һәм газ факелдары күп. Был ҡаланы, нефть һәм Кама йылғаһына арнап, Нефтекама тип атаны.

Функциональ грамоталылыҡты үҫтереү буйынса эш: (равитие функциональной грамотности)1. 4-се һөйләмдәге тиң киҫәк тәрҙе билдәләргә. 2. Ни эшләй? һорауына яуап биргән һүҙҙәрҙең аҫтына һыҙырға.

Яҙма эштәрҙең төрҙәре, күләме һәм уларҙы баһалау нормалары.

Уҡытыу рус телендә барылған мәктәптәрҙә башҡорт теле һәм әҙәбиәтенән яҙма эштәрҙең төрлө формалары ҡулланыла. Яҙма эштәр балаларҙың белем һәм күнекмәләрен тикшереү маҡсатында үткәрелә. 5-9 кластарҙа тикшереү эштәренән контроль күсереп яҙыу, һорауҙарға яуаптар, диктант, инша, изложение үткәрелә. Уҡытыу рус телендә барылған мәктәптәрҙә башҡорт теле һәм әҙәбиәте дәрестәре лә, яҙма эштәр үткәреү методикаһы ла бик үҙенсәлекле. Шуға ла яҙма эштәр, уларға ҡуйылған баһалар балаларҙың телгә өйрәнеүендә дәртләндереү сараһы булып хеҙмәт итһен. Уҡыусыларҙың белем һәм күнекмәләр күләме, сифаты башҡорт теленән дәүләт стандарттарына яуап бирергә тейеш. Был иһә ижади эшләүҙе талап итә.

Телдән биргән яуаптарҙы билдәләү нормалары

Үтелгәндәрҙе ҡабатлау, уҡыусыларҙан яуап алыу, уларҙың башҡорт теле һәм әҙәбиәте буйынса белемдәрен, белеүҙәрен һәм күнекмәләрен тикшереү,иҫәпкә алыу,шуның менән бергә, алған белемдәргә таянып, тел берәмектәренә,күренештәренә аңлатма бирергә өйрәтеү алымдарының береһе иҫәпләнә.

Уҡыусының яуабын баһалағанда, түбәндәге критерийҙар менән эш итергә тейеш:

1. Яуаптың тулы һәм дөрөҫ булыуы;
2. Үтелгәнде аңлы үҙләштереү, аңлау кимәле;
3. Яуаптың телмәр төҙөлөшө, әҙәби тел нормаларына ярашлы булыуы.

Уҡыусының телдән биргән яуабы үтелгән материалдың уҡытыусы тәҡдим иткән өлөшөн логикә эҙмә-эҙлекле аңлатманы эсенә алған бәйләнешле телмәр булырға,яуап биреүсе баланың өйрәнелгән ҡағиҙәләргә, билдәләмәләргә таянып эш итә белеүен күрһәтергә тейеш.

Әгәр уҡыусы:

1. тәҡдим ителгән теманы тулы аңлатһа, тел һәм әҙәбиәт төшөнсәләренә дөрөҫ билдәләмә бирһә;
2. үтелгән материалды тулы аңлауын, белемдәрен практик ҡуллана белеүен күрһәтһә;
3. Материалды эҙмә-эҙлекле һәм әҙәби тел нормаларына ярашлы аңлатһа, уның яуабы «5» билдәһе менән баһалана.

Әгәр уҡыусы «5» билдәһен ҡуйыу талаптарына ярашлы яуап бирһә, ләкин һирәк яһала торған хаталар ебәреп тә уҡытыусы иҫкәртеүенән һуң уларҙы төҙәтеп барһа,телендә,телмәр төҙөлөшөндә һирәк-һаяҡ яңылышлыҡтар китһә,уның яуабы «4» билдәһе менән баһалана.

Әгәр уҡыусы тәҡдим ителгән темаға ҡараған төп төшөнсәләрҙе аңлауын һәм белеүен күрһәтһә, ләкин:

1. Материалды тулы аңлата алмаһа, төшөнсәләрҙең һәм ҡағиҙәләрҙең билдәләмәһендә хаталар ебәрһә;
2. әйткән фекерҙәрен тулы һәм иҫбатлауҙы нигеҙләй белмәһә,үҙ миҫалдарын килтерә алмаһа;
3. Яуабында эҙмә-эҙлелек һаҡланмаһа,телмәр төҙөлөшөндә хаталар булһа,уның яуабы «3» билдәһе менән баһалана.

Диктанттарҙы баһалау.

Уҡытыусы башта тексты уҡып сыға. Өйрәнелмәгән орфограммалы һүҙҙәр алдан уҡ таҡтала яҙылған булырға тейеш. Уҡытыусы синыфтың әҙерлегенә ҡарап, әйтеп яҙҙырыу темпын үҙе билдәләй.

Тексты орфоэпия, әҙәби тел нормаларына ярашлы уҡыу талап ителә. Уҡытыусыға ярҙам итеү маҡсатында йыйынтыҡ авторҙары текстар аҙағында грамматик эш төрҙәре тәҡдим иттеләр.

Диктант яҙылып бөткәс, уҡыусыларға тексты уҡып һәм тикшереп сығыу рөхсәт ителә. Ләкин диктантты баштан уҡ уйлап, аңлап, иғтибарлы яҙырға өйрәтергә һәм һуңғы

тикшертеү менән мауыҡмаҫҡа кәрәк. Уҡытыусы тексты икенсе тапҡыр тулы килеш уҡып сыҡҡас та, грамматик эш тәҡдим ителергә тейеш.
Контроль диктантты тикшергәндә, түбәндәге хаталар төҙәтелә, ләкин баһалағанда иҫәпкә алынмай:
1) мәктәп программаһына индерелмәгән ҡағиҙәгә яҙылыштар;
2) әле үтелмәгән ҡағиҙәгә яһалған хаталар;
3) автор ҡуйған ҡатмарлы пунктуацияға хаталар;
4) механик рәүештө бер хәреф урынына икенсеһен яҙыу (мәҫәлән: ата урынына аша).
Диктантҡа билдә ҡуйғанда шулай уҡ хаталарҙың характерына иғтибар итергә кәрәк. Хаталарҙы иҫәпләгәндә тупаҫ булмағандары, йәғни грамоталылыҡты билдәләү өсөн әһәмиәте юҡтары, айырым билдәләнә. Бындай хаталарҙың икеһе берәүгә иҫәпләнә.
Түбәндәге хаталар тупаҫ булмаған хаталарға инә:
1) ҡағиҙәләрҙең иҫкәрмәләренә ҡараған хаталар;
2) бәйләү юлы менән яһалған ҡушма яңғыҙлыҡ атамаларҙа ҙур хәрефтең яҙылышына хаталар;
3) бер тыныш билдәһе урынына икенсеһен ҡуйыу;
4) үҙләштерелгән һүҙҙәрҙең ялғауҙары яҙылышына хаталар.
Диктант бер генә билдә менән баһалана.
«5» билдәһе — тупаҫ булмаған 1 орфографик, 2 пунктуацион хата булған эшкә,
«4» билдәһе 4 орфографик, 3 пунктуацион йә 1 орфографик, 6 пунктуацион, йә орфографик хатаһыҙ, 7 пунктуацион хатаһы булған диктантҡа ҡуйыла. Әгәр хаталар араһында бер типтағылар булһа, 5 орфографик хаталы эшкә лә «4» билдәһе ҡуйырға мөмкин.
«3» билдәһе 6 орфографик, 6 пунктуацион йә 3 орфографик, 9 пунктуацион, йә 12 пунктуацион хаталы эшкә ҡуйыла. Әгәр эштә өс бер типтағы хата ебәрелһә, 8 орфографик, 8 пунктуацион хаталы эшкә лә «3» билдәһе ҡуйырға мөмкин.
«2» билдәһе 9 орфографик, 9 пунктуацион йә 8 орфографик, 10 пунктуацион хатаһы булған диктантҡа ҡуйыла..
Әгәр контроль диктанттан һуң өҫтәмә грамматик, орфографик, лексик эштәр тәҡдим ителһә, уларҙың һәр береһе айырым баһалана.
Грамматик биремдәрҙе баһалағанда түбәндәгеләрҙе иҫәпкә алыу тәҡдим ителә:
«5» билдәһе бөтә эште лә теүәл йә бер хата булғанда,
«4» билдәһе эштең яртыһынан күберәге дөрөҫ эшләнгәндә,
«3» билдәһе яртыһынан әҙерәге дөрөҫ эшләнгәндә,
«2» билдәһе бер эш тә дөрөҫ эшләнмәгәндә ҡуйыла.

Һаулыҡ буйынса мөмкинлектәре сикләнгән уҡыусылар өсөн баһалау формалары.

Уҡыу һәләтлектәрен баһалау:
40-50 һүҙ 120-150 билдә 50-65 һүҙ-эстән уҡыу.
Яҙма эштәр: бирелгән текстарҙы күсереп яҙыу-40-50 һүҙ.
һүҙлек диктанты:15-20 һүҙ,
Күсереп яҙыу бер генә билдә менән баһалана.
«5»-хатаһыҙ йәки тупаҫ булмаған 1орфографик, 2пунктуацион хата булған эшкә.
«4»-2 орфографик, 2 пунктуацион , 1орфографик, 3 пунктуацион.
«3»- 4 орфографик, 4пунктуацион, 3 орфографик, 5 пунктуацион,
«2»- 9 орфографик, 9 пунктуацион.
«1»- уҡытыусы ҡарамағында.
Телдән яуаптарҙы баһалау:
“5” билдәһе ҡуйыла:
-әгәр материалды аңлап, тулы яуап ҡайтарһа;
- белемен практик ҡуллана алһа ,аңлата белһә;

“4” билдәһе ҡуйыла: яуабында 1-2 хата яһап,үҙе төҙәтһә;
“3” билдәһе ҡуйыла: материалды аңлауын күрһәтһә, әммә
· тулы асып бирә алмаһа, төшөнсәләрҙә хаталар ебәрһә;
· үҙ фекерен миҫалдар менән нигеҙләй алмаһа;